

Mersin Erdemli Yörüklerinde Günlük Kullanım Eşyaları

Daily Use Items among the Yörüks of Erdemli, Mersin

Dr. Öğretim Üyesi Servet ÖZKAN

0000-0002-7113-9136 ♦ Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Sanat Tarihi Bölümü ♦
servetcayan@mku.edu.tr

Özet

İnsanoğlu günlük hayat içinde yeme-içme, üretim ve tarım gibi pek çok ihtiyacını çeşitli araç gereçlerle karşılamaktadır. Kullanım amaçları aynı olsa da benzer araç-gereçlerin farklı yörelerde farklı adlarla anıldığı görülür. Anadolu'nun sosyal, kültürel ve ekonomik yapısında önemli yere sahip olan Yörüklerin kullandıkları çeşitli gereçler, benzerlikleri ya da farklılık gösteren yönleri ile kayda değer özellikler taşımaktadır. Yörük konar-göçer yaşam biçimine yönelik olarak şekillenen eşyaların dayanıklı, kolay taşınabilir ve pratik özellikler göstermesine önem verilmektedir. Yörüklerin günlük yaşamına ve kullandıkları eşyalara dair az çalışma yapılmış olmakla birlikte, Mersin Erdemli Yörüklerinin kullandıkları araç-gereçlere yönelik yapılmış herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle bu çalışmada, Erdemli Yörüklerinin günlük hayatında kullandıkları çeşitli eşyaların araştırılması, tanıtılması ve literatürde bu konudaki eksikliğin giderilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda bir saha çalışması ile Erdemli ilçesi Kösbucağı ve Sorgun Mahallelerinde farklı kişilere ait olan çeşitli nitelikteki araç-gereçler katalog oluşturularak tanıtılmıştır. Yerinde ölçüleri alınarak fotoğraflarla belgelenen eşyaların Anadolu'nun farklı yerlerindeki Yörüklerce kullanılan araç-gereçlerle benzer özellikler taşıdığı, bazılarının ise farklılık arz ettiği görülmüştür. İncelenen örnekler ağırlıklı olarak Erdemli Yörük mutfak kültürünü yansıtmaktadır. Bununla beraber, bölge Yörüklerinin dokuma kültürünü yansıtan, tarım ve hayvancılık ile ilgili çeşitli araç-gereçler de önemli yer tutmaktadır. Günümüzde eğitim ve ekonomik sebeplerden ötürü Erdemli Yörüklerinin yerleşik hayat düzenini benimsemesiyle bu gereçlerin önemi azalmakta olup sahiplerinin aile büyüklerinden birer hatıra olarak saklanmaktadır. Bölge Yörükleri, yeni yaşam biçimlerine uygun olarak söz konusu araç-gereçlerin yerine fabrikasyon ürünler kullanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mersin, Erdemli, Yörük, Halk Kültürü, Maddi Kültür.

Extended Abstract

The word "Yörük" is derived from the verb "yörümek," meaning "to walk," and carries the meanings of "nomad" and "migratory." "Yörük" actually refers to the nomadic Oghuz tribes who came to Anatolia and settled in this region. In addition, the terms Yörük and Turkmen refer to the same ethnic group. Due to the terrain, the Yörüks were mostly concentrated in the Mediterranean region. They have been living for many years, especially in the mountainous areas of the triangle formed by the cities of Antalya, Mersin, and Konya. Within this triangle, the Mersin region has been a permanent settlement area for the Yörük people. In particular, the mountainous region between the districts of Tarsus and Silifke (now districts of Mersin

province, the Bulgar Mountains) and the Taşeli area were settlement areas of the Oghuz tribes (Varsak Turkmens) who came to Anatolia after the Battle of Malazgirt.

The majority of the Sarıkeçili tribe has now adopted a settled lifestyle and resides in various districts of Mersin province. This tribe settles in Mersin province during the winter and in the Seydişehir district of Konya province during the summer, thus partially maintaining seasonal movement despite the transition to a settled life. The Erdemli Yoruks, however, have adopted a settled lifestyle for various reasons, such as education and economic development.

The tools and equipment used by the Yoruks in their daily lives are made from durable materials. They are easily portable, reflecting their lifestyle, as mobility and functionality were essential requirements of nomadic life. Living in close contact with nature, the Yoruk communities have crafted various kitchen utensils from materials such as soil, wood, and animal hides. The various everyday objects belonging to the Erdemli Yoruks reflect a rich accumulation of information about their kitchen and daily lives. These objects are noteworthy as important sources reflecting the traditions and customs of the Yoruks in the region, as well as their past ways of life and artistic sensibilities. Particularly noteworthy among the cultural assets of the Erdemli Yoruks are the everyday objects used by their elders after the transition to settled life, which are preserved as mementos today. This study aims to investigate these important artifacts, which have not been the subject of any previous research, and to present the findings to the scientific community.

Comprehensive field research for this study was conducted in the Kösbucağı and Sorgun neighborhoods of Erdemli District, Mersin Province, between May 8, 2025, and August 21, 2025. Various everyday objects inherited from ancestors were examined, measured, and documented with photographs. These objects included kitchen-related items such as utensils, crocks, trays, cookers, sieves, mortars, and hand mills, as well as weaving implements such as spinning wheels and combs. In addition, implements related to agricultural and livestock activities, namely a threshing board, hand mitt (ellik), shearing tool (kırklık), and the mantız device used for heating purposes, have been examined in detail and introduced in the Findings section.

The research revealed that many of the tools and implements studied in this work share similarities in both name and use with objects used by the Yoruk people across various parts of Anatolia. However, this study did not find any evidence that the object called "mantız," used for heating, was used by the Yoruk people in different regions.

The Yoruk culture in the Erdemli district has ensured the preservation of various cultural assets from the past to the present. These cultural assets, used by the Yoruk people for centuries, provide important insights into their way of life. These objects, which constitute cultural heritage, have now been replaced by factory-produced tools and equipment due to the spread of settled life. Although access to these objects and the knowledge associated with them is still possible today, thanks to individuals of Yörük origin, it is of great importance that these tangible cultural assets, which are evidence of the nomadic way of life, are preserved and passed on to future generations to prevent their disappearance. These artifacts, which can be regarded as some of the last surviving examples of the traditional handicrafts of the Erdemli Yörüks and which were kept as heirlooms from ancestors, should be protected and promoted in ethnographic museums or private collections.

Keywords: Mersin, Erdemli, Yoruk, Folk Culture, Material culture.

Giriş

Tarihsel süreç içinde insanoğlu çeşitli nedenlerle ya da gönüllü olarak bir yerden bir yere göç etmiştir (Kurtoğlu ve Çeken, 2023, s. 99). Bazı toplumlarda ise göç olgusu bir yaşam biçimi olarak süreklilik arz etmiştir. Anadolu’da göçebe bir hayat süren Yörükler, bu geleneği sürdüren ve kendilerine özgü gelenek ve görenekleriyle dikkat çeken topluluklardandır. “Yürüyen” anlamına gelen Yörük kelimesi, “yörü-mek” fiilinden türetilmiş olup “göçebe, göçer, göçerev” anlamlarını taşımaktadır (Sümer, 2013, s. 570). Anadolu’ya gelerek burayı yurt edinen göçebe Oğuz boylarını ifade eden bu terimin, “Türkmen” adından farklı olduğu belirtirse de temelde aynı etnik zümreyi işaret ettiği belirtilmektedir (Eröz, 1991, s. 23; Kavas, 2013, s. 235).

Arazi yapısından dolayı çoğunlukla Akdeniz Bölgesinde yoğunlaşan Yörükler, Antalya-Mersin-Konya üçgeninde bulunan dağlık alanlarda varlık göstermiştir (Kavas, 2013, s. 236). Bu üçgende İçel (Mersin) yöresi, Yörüklerin sürekli iskân alanlarından biri olmuştur. Özellikle Tarsus ve Silifke arasında kalan dağlık bölge (Bulgar Dağları) ve Taşeli çevresi, Malazgirt Savaşı sonrası Anadolu'ya gelen Oğuzların Üçok ve Bozok kollarına bağlı Türkmen boylarının (Varsak Türkmenleri) yerleşim alanlarındandır (Uğuz, 2018, s. 1384-1385). II. Bayezid döneminde altı yöreye ayrılan İçel bölgesinde Yıvalı-Yuvalı (Anamur), Oğuz Hanlı (Anamur), Bozkırlı (Taşlık Silifke), Beydili (Gülнар), Hoca Yunuslu (Gülнар), Bozdoğan (Silifke) ve Şamlı (Taşlık Silifke) Yörükleri yerleşik durumdadır (Sümer, 2013, s. 570). Erdemli çevresinde ise Karakeşli (Boynuinceli, Koyuncu, Tırtar) Bolacalı ve Bahşişler aşiretleri varlık göstermiştir (Uğuz, 2018, s. 1391).

Günümüzde Yörüklerin büyük çoğunluğunun yerleşik hayata geçtiği bilinmekle birlikte, kış aylarını Mersin'de, yaz aylarını ise Konya'nın Seydişehir çevresinde geçiren Sarıkeçili aşiretinin hâlen konar-göçer yaşam tarzını sürdürdüğü belirtilmektedir (Gelekçi, 2004, s. 16). Aşiretin Mersin'in farklı ilçelerinde ikamet ettiği; 2017 yılı itibarıyla Erdemli'de 13 çadır ve yaklaşık 70 kişiden oluştuğu ifade edilmektedir (Bektarım, 2020, s. 19). Bunun dışındaki Erdemli Yörükleri ise özellikle 1990'lı yılların başından itibaren ekonomik ve eğitim gibi çeşitli nedenlerle yerleşik hayata geçmiştir (Kırmızı, 2015, s. 12). Günümüzde ilçedeki pek çok yerleşim yeri adını bu aşiretlerden almakta olup, torunları hâlen Erdemli ve çevresinde varlıklarını sürdürmektedir.

Yörüklerin yaşam tarzından ötürü gündelik hayatta kullandıkları araç-gereçler kolay taşınabilen ve dayanıklı malzemedен üretilmiştir (Eröz, 1991, s. 191). Doğa ile iç içe yaşamaları toprak, ağaç ve deriyi farklı şekillerde işleyerek çeşitli amaçlar için kullanılan mutfak gereçlerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır (Taş, 2022, s. 146). Erdemli Yörükleri'ne ait çeşitli nitelikteki kullanım eşyaları da Yörüklerin mutfak ve gündelik yaşamına dair bilgi veren zengin birikimi yansıtmaktadır. Bunlar, bölge Yörüklerinin geçmişteki yaşayış biçimini, gelenek ve göreneklerini, sanat anlayışlarını yansıtan önemli birer kaynak olmasıyla kayda değerdir.

Amaç

Erdemli'deki Yörüklerin yerleşik hayat düzenine geçmesi sonrasında kullanım alanı bulamayan, aile büyüklerinin geçmişte kullandığı ve onlardan hatıra olarak saklanan günlük kullanım eşyaları, maddi birer kültür varlığı olarak dikkat çekmektedir. Çalışmanın amacı, Erdemli'nin bazı yerleşimlerinde tespit edilen Yörüklere ait eşyaları bu çalışma ile belgelemek ve bilim camiasına tanıtmaktır. Ayrıca, Yörüklerin gündelik yaşamı ve kullandıkları araç-gereçlere yönelik az sayıdaki çalışmaya katkı sağlayarak, bu hususta literatürü genişletmektir.

Yöntem

Çalışma saha çalışmaları ve kaynak taraması olmak üzere iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle ilk olarak 08.05.2025 ve 21.08.2025 tarihleri arasında Mersin Erdemli İlçesi Kösbucağı ve Sorgun Mahallelerinde saha araştırmaları yapılmıştır. Bu araştırmalarda Erdemli Yörüklerinden üç kişi (Ümmühan Dölek, Adnan Dölek ve Orhan Erdoğan) ile görüşme sağlanmıştır. Daha önce yörede yapılan incelemelerde bahsi geçen şahıslara ait etnografik nitelikli eserlerin tespit edilmesi, araştırma ve görüşmeleri bu kişilere yönlendirmiştir. Söz konusu kişilerden görüşme için gerekli izin alınmış olup, görüşmelerde yapılandırılmamış görüşme metodu kullanılmıştır. Şahısların büyüklerinden kalmış olan ve artık kullanılmayan araç-gereçlerin fotoğrafları çekilmiş ve ölçüleri alınarak belgelenmiştir. Söz konusu gereçlerin kullanım amacı ve işlevi, malzemesi gibi konularda sahiplerinden bilgiler alınmıştır.

Ahşap, taş ya da metal malzemeden üretilmiş ve günlük yaşamda farklı amaçlara hizmet eden gereçler, bulgular başlığı dâhilinde tanıtılmıştır.

Saha çalışmalarının ardından, Erdemli Yörüklerinin etnografik nitelikli eserleri ile halk kültürü bağlamında yapılmış çalışmalar incelenmiştir. Bu çerçevede, Mersin'deki yerleşik ve konar-göçer Yörüklerin mutfak kültürü ve halk kültürüne yönelik bazı araştırmalar tespit edilmiştir (Kırmızı, Ö., 2015; Bektarım, N., 2020). Ancak, Erdemli Yörüklerinin kullandıkları araç ve gereçleri konu alan müstakil bir çalışmaya rastlanmamıştır. Erdemli dışındaki Anadolu bölgelerinde yaşayan Yörüklerin günlük yaşamları ve kullandıkları araç gereçlere ilişkin araştırmalar ise tespit edilen eşyaların karşılaştırılması bakımından önemli kaynaklar olarak değerlendirilmiş ve çalışmaya katkı sağlamıştır (Görrar vd., 2020; Taş, E., 2021; Taş, E., 2022).

Erdemli Yörükleri tarafından geçmişte kullanılan araç-gereçler kullanım amaçları, malzemesi gibi özellikleri bakımından çeşitlilik göstermektedir. Bu eşyaları daha kapsamlı olarak sunmak amacıyla söz konusu gereçler bulgular bölümünde “dokuma, mutfak ve ısınma, tarım ve hayvancılık” başlıkları dahilinde tanıtılmıştır.

Bulgular

Dokuma Araç-Gereçleri

Eğirteç

Erdemli Sorgun Mahallesi'nden Orhan Erdoğan'a ait olan ve 26 × 19 cm ölçülerindeki gereç; dairesel kesitli düşey bir ahşap çubuk ile bu çubuğun içinden geçtiği, çapraz biçimde yerleştirilmiş iki ahşap parçadan oluşmaktadır. Söz konusu alet, dokuma ürünlerinde kullanılacak yünleri eğirmek ve ip hâline getirmek amacıyla kullanılmaktadır. Çapraz ahşap parçalar üzerine kazıma tekniğiyle zikzak, eşkenar dörtgen (baklava) ve ters “V” motifleri işlenmiştir.

Görsel 1. Eğirteç

(Orhan Erdoğan, 26x19 cm, Erdemli/Sorgun Mahallesi)

Çıkrık

Erdemli Sorgun Mahallesi'nden Orhan Erdoğan'a ait olan alet, kıyafetlerin ip haline getirilerek eğrildiği dairesel kesitli bir çark ve bu çarkın dönmesini sağlayan ahşap bir mekanizmadan oluşmaktadır. Çark 66 cm, çarkın oturduğu dikme ise 35 cm'dir. Sözlü tarih çalışmalarında bölge Yörükleri arasında “cıggırık” olarak adlandırıldığı ifade edilmiştir.

Görsel 2. Çıkrık

(Orhan Erdoğan, Çark 66 cm, Dikme 35 cm, Erdemli/Sorgun Mahallesi)

Kirkit

Erdemli Kösbucağı Mahallesi'nden Ümmühan ve Adnan Dölek'e ait olan eşya 14x12 cm ölçülerindedir. Dokuma tezgâhında dokunan ürünün atkı iplerini sıkıştırmak ve çözgü iplerini paralel tutmak için kullanılan tarak, tutmak için yapılmış küçük bir sap ve bunun ucunda "L" şeklinde bir uzantıdan oluşmaktadır.

Görsel 3. Kirkit

(Ümmühan-Adnan Dölek, 14x12 cm, Erdemli/Kösbucağı Mahallesi)

Ahşap Tarak

Erdemli Kösbucağı Mahallesi sakinlerinden Ümmühan ve Adnan Dölek'e ait olan eşya, 92x13 cm ölçülerindedir. Dokuma tezgâhında dokunan ürünün atkı iplerini sıkıştırmak ve çözgü iplerini paralel tutmak için kullanılan tarak, altta ve üstte paralel uzanan iki uzun çubuk ve bunların aralarına dikey olarak yerleştirilmiş küçük ve ince çubuklardan meydana gelmiştir. Çubuklar, ip kullanılarak örgü tekniği ile uzun çubuklara sabitlenmiştir.

Görsel 4. Tarak

(Ümmühan-Adnan Dölek, 92x13 cm, Erdemli/Kösbucağı Mahallesi)

Mutfak ve Isınma Araç-Gereçleri

Bişşek

Erdemli Sorgun Mahallesi'nden Orhan Erdoğan'a ait olan eşyanın sap uzunluğu 98, çap 22 cm'dir. Ayran, tereyağı vs. yapmak için kullanılan gereç, tutmak için ahşaptan yapılmış uzun bir sap ile bunun ucunda dairesel kesitli bir bölümden oluşmaktadır. Bu bölüm sap ile birleştiği noktadan aşağı doğru bir direksiyon şeklinde uzanmaktadır.

Görsel 5. Bişşek

(Orhan Erdoğan, 98x22 cm, Erdemli/Sorgun Mahallesi)

Cere

Erdemli Sorgun Mahallesi sakinlerinden Orhan Erdoğan'a ait eşyanın ölçüleri 40x12 cm'dir. Sırlı ve yumurta biçimli gövdesi üstte düz ve silindirik şekilli boyun ile birleşmektedir. Kulplar boynun ortasından başlayarak, gövdenin üst bölümüne bağlanmaktadır. Dip kısmı düzdür. Tereyağı saklamak amacıyla kullanılmaktadır.

Görsel 6. Cere

(Orhan Erdoğan, 40x12 cm, Erdemli/Sorgun Mahallesi)

Harani

Erdemli Kösbucağı Mahallesi'nden Ümmühan ve Adnan Dölek'e ait kazan, 23x18 cm ölçülerindedir. Yemek pişirmek için kullanılan gereç, geniş bir dip kısmı ve bunun üzerine alttan yukarı

doğru daralan formda gövdeden oluşmuştur. Ağız kısmı, gövde ile birleştiği yerde bir miktar dışa taşıntılı tutma bölümünden meydana gelmiştir.

Görsel 7. Harani

(Ümmühan-Adnan Dölek, 23x18 cm, Erdemli/Kösbucağı Mahallesi)

Sini

Erdemli Sorgun Mahallesi'nden Orhan Erdoğan'a ait eşya 61 cm çapındadır. Üzerinde herhangi bir süsleme ya da yazı bulunmayan sini, dairesel formdadır. Düz sini tabanının kenarlarında iç bükey formda kısa bir tutma bölümü yer almaktadır.

Görsel 8. Sini

(Orhan Erdoğan, Çap 61 cm, Erdemli/Sorgun Mahallesi)

Mantız

Erdemli Kösbucağı Mahallesi sakinlerinden Ümmühan ve Adnan Dölek'e ait gerecin ölçüleri 29x27 cm'dir. Düz bir dip üzerine alttan yukarı doğru genişleyen kova biçimindeki ürün ısınma ve yemek pişirme amaçlı bir ocak olarak kullanılmaktadır. Ağız kısmında tutmak için kullanılan yay biçimli metal bir parça yer almaktadır. İçine, ısıyı tutması amacıyla toprak ve samandan oluşan bir karışım yerleştirilmiştir. Ortası boş bırakılarak altta hava alması için demirlere yer verilmiştir.

Görsel 16. Mantız
(Ümmühan-Adnan Dölek, 29x27 cm, Erdemli/Kösbucağı Mahallesi)

Elek (kalbur)

Erdemli Kösbucağı Mahallesi sakinlerinden Ümmühan ve Adnan Dölek'e ait kalbur 35 cm çapındadır. Buğday elemek için kullanılan gereç, dairesel formdadır. Elemek için kullanılan bölümün hayvan bağırsağı kullanılarak yapıldığı ifade edilmiştir.

Görsel 9. Elek (Kalbur)
(Ümmühan-Adnan Dölek, Çap 35, Erdemli/Kösbucağı Mahallesi)

Sürtek Taşı

Erdemli Sorgun Mahallesi'nden Orhan Erdoğan'a ait gereç, 36x32 (büyük taş), 25x5 (küçük taş) ölçülerindedir. Volkanik bazlı büyük ve küçük iki taştan oluşmakla birlikte baharat ezme ve toz haline getirmek için kullanılmaktadır. Baharatlar taş üzerine yerleştirilerek küçük taşın sürtülmesi ile toz haline almaktadır.

Görsel 10. Sürtek Taşı
(Orhan Erdoğan, 36x32 ve 25x5 cm, Erdemli/Sorgun Mahallesi)

Dibek

Erdemli Kösbucağı Mahallesi sakini Ümmühan ve Adnan Dölek'e ait gereç 60x40 cm ölçülerindedir. Köşeleri yuvarlatılmış bir kare şeklindeki dibek taşının üst ortasında dairesel kesitli bir bölüm bulunmaktadır. Çeşitli yiyecekler bu bölüme yerleştirilerek tokmak gibi sert bir cisim ile ezilmektedir.

Görsel 11. Dibek
(Ümmühan-Adnan Dölek, 60x40 cm, Erdemli/Kösbucağı Mahallesi)

El Değirmeni

Erdemli Sorgun Mahallesi sakini Orhan Erdoğan'a ait gerecin ölçüleri 34x8 cm'dir. Biri altta diğeri üstte olmak üzere dairesel kesitli iki taşın meydana gelmiştir. Taşların orta bölümünde yine dairesel kesitli boşluk bulunmakta olup, taşların birbirini tutması amacıyla bu bölüme ahşap bir parça yerleştirilmiştir. Üstteki taşın bir kenarına yakın bölümünde, ahşap düşey bir parça bulunmaktadır. Küçük bir yuvaya oturtulan bu parça, tutmak ve değirmeni çevirmek amacıyla kullanılmaktadır.

Görsel 12. El Değirmeni
(Orhan Erdoğan, 34x8 cm, Erdemli/Sorgun Mahallesi)

Tarım ve Hayvancılık Araç-Gereçleri

Döven Tahtası

Erdemli Sorgun Mahallesi'nden Orhan Erdoğan'a ait gerecin ölçüleri 141x 76 cm'dir. Harmanda buğday vs. dövmek için kullanılan alet, birbirine monte edilmiş iki ahşap parçadan oluşmuştur. Parçalar üzerinde badem formunda açılan delikler bulunmakta olup içlerine çakmak taşı yerleştirilmiştir. Dövme

işlemi sırasında alet, düz toprak bir zemine serilmiş olan ürünler üzerine yatay olarak yerleştirilmekte ve üzerine ağırlık olması için bir insan çıkmaktadır. Sözlü tarih çalışmalarında, tahtanın genellikle at, at yoksa öküz ya da eşek yardımıyla çekildiği ve ürünler üzerinde hayvanın birkaç tur (30-40) dönmesiyle işlemin gerçekleştirildiği belirtilmiştir.

Görsel 13. Döven Tahtası
(Orhan Erdoğan, 141x 76 cm, Erdemli/Sorgun Mahallesi)

Ellik

Erdemli Kösbucağı Mahallesi'nden Ümmühan ve Adnan Dölek'e ait gereç, ot biçerken kesik oluşmaması için parmağa takılmaktadır. Armut ve şimşir ağacından yapılmış olup, üzeri deri ile kaplanmış fakat tahrip olmuştur.

Görsel 14. Ellik
(Ümmühan-Adnan Dölek, Erdemli/Kösbucağı Mahallesi)

Kırklık

Erdemli Sorgun Mahallesi'nden Orhan Erdoğan'a ait gereç 40x4 cm ölçülerindedir. Çapraz olarak yerleştirilmiş iki metal parçadan oluşmakta ve hayvan yünlerini kırmak için kullanılmaktadır.

Görsel 15. Kırıklık
(Orhan Erdoğan, 40x4 cm, Erdemli/Sorgun Mahallesi)

Değerlendirme ve Sonuç

Tarihsel süreçte insanoğlu yeme-içme, barınma, ısınma, üretim gibi ihtiyaçlarını çeşitli araç gereçlerle karşılamıştır. Farklı coğrafyalarda hemen hemen aynı özelliklerde karşımıza çıkan bu eşyaların işlevsel olarak aynı amaca hizmet ettiği görülür. Yörükler de yaşama eylemini devam ettirmek için benzer gereçler kullanmıştır. Yaşam şartları gereği devamlı hareket halinde olmaları, kullandıkları eşyaların kolay erişilebilir ve taşınabilir olmasını önemli kılmıştır. Nitekim ahşap malzemeden yapılmış çeşitli günlük kullanım eşyaları bunlar arasında önemli yer tutmaktadır. Erdemli Yörüklerinin kullandığı örnekler arasında da çoğunlukla ahşap malzemeden üretilmiş eşyalar olduğu görülmektedir. Bunların başında sayabileceğimiz örneklerden “bişşek”, yannık ya da ahşaptan yapılmış yayıklarda sütü dövmek için kullanılmaktadır. Anadolu’nun farklı noktalarındaki Yörüklerce yaygın olarak kullanılan bişşek, Erdemli Yörüklerinin de sıklıkla kullandığı araç-gereçler arasında yer alan ve mutfak kültürünü zenginleştiren gereçlerdendir. Erdemli’de bu ürün, keçi derisinden yapılmış yannıklardaki sütü dövmek suretiyle tereyağı üretimini sağlanmıştır. Elde edilen tereyağı ise cere olarak adlandırılan testi biçimli kaplarda depolanmıştır. Anadolu’nun farklı yerlerindeki Yörüklerce de aynı amaçla kullanılan bu eşya, güp (küp, cere) olarak bilinmektedir. Erdemli’ye yakın bir bölge olan Hatay’da carra olarak adlandırılan su testilerinin malzeme, kullanım ve isim benzerliği ile Yörüklerin kullandığı cerelere yakınlığı dikkat çekmektedir. Bu da içine konulan malzeme değişkenlik gösterse de Anadolu’nun çeşitli yerlerinde kullanılan seramik eserlerin ismen yakınlık gösterdiğine ve mutfak kültüründe önemli bir parça olduğuna işaret etmektedir.

Erdemli Yörüklerinin kullandıkları ahşap eşyalar arasında halı, kilim, heybe gibi dokumaların üretimi aşamasında kullanılan çıkırık, eğirteç, kirkit ve tarak yer alır. Erdemli Yörükleri yerleşik düzene geçmeden önce, üzerinde çeşitli motifler bulunan dokuma ürünlerini günlük yaşamda kullanmışlardır. Bu nedenle hayvandan kırılan yünlerin temizlenerek eğrilmesi, çıkırık makinesinde inceltilerek ip haline getirilmesi ve dokuma tezgâhında tarak ya da kirkitle iplerin sıkıştırılması önem arz etmiştir. Erdemli Yörükleri ıstar tezgâhında dokudukları ürünleri sıkıştırmak için kirkiti, çulfalık tezgâhındakiler için ise uzun tarağı kullanmışlardır. Anadolu’nun farklı noktalarında da Yörüklerin dokuma kültürünün aynı olduğu görülmektedir. Bunlardan çıkırık Isparta çevresi Yörüklerinde çark, eğirteç ise kirmen olarak adlandırılmaktadır (Görar vd., 2020, s. 112-117). Kirkit ya da tarak, Anadolu’nun farklı yerlerinde de aynı adla anılan ve aynı amaca hizmet eden eşyalardandır (Eröz, 1991, 183). Bununla beraber, metal tarak kullanımının da Yörükler arasında yaygın olduğu anlaşılmaktadır (Görar vd., 2020, 122).

Erdemli Yörüklerinin kullandıkları ahşap eşyalardan en dikkat çekenler arasında döven tahtasını saymak mümkündür. Harmanda yer alan buğday vb. tarım ürünlerini ezme amacıyla kullanılan ve iki ahşap parçadan oluşan bu alet üzerinde ağırlık yapması için bir insan bulunmakta ve bir hayvan yardımı ile çekilmektedir. Ahşaplar üzerinde yer alan küçük taş parçaları dövülecek ürünün parçalanmasını sağlamaktadır. Erdemli’de yalnızca bazı kişilerde bulunan bu gereç, dövme zamanı geldiğinde ürünlerin bu kişilere götürmesiyle dövme işlemini gerçekleştirmektedir. Döven tahtasının benzeri Bolu Kıbrıscık halkının kullandığı tarım aletleri arasında karşımıza çıkmaktadır (Taş, 2021, s. 379) (Görsel 17). Erdemli’deki döven örneği ile kıyaslandığında Kıbrıscık örneğinin daha düzgün ve dikdörtgen bir forma sahip olduğu görülür. Kıbrıscık örneğinin boy uzunluğu Erdemli örneğine göre daha uzun iken (200 cm), eni daha dardır (40 cm). Her iki döven örneği de yan yana iki ahşap parçadan meydana gelmekle birlikte, Erdemli örneği alttan yukarı doğru daralan bir form sergilemektedir. Kıbrıscık örneği ise daha düz olup, taşların dizildiği yüzey ile üst bölüm arasında bir kademelenme görülmektedir. Erdemli örneğinde herhangi bir kademelenme yoktur. Bu özellikleri ile döven tahtasının, geçmişten günümüze Anadolu’nun çeşitli yerlerinde zeytin vb. besinleri ezme/öğütme amaçlı olarak kullanılan ve bir hayvan yardımı ile çalışan araç-gereçlerle yakın benzerlikler gösterdiği ve tarımda kullanılan önemli aletlerden biri olduğu anlaşılmaktadır.

Ot biçerken orağın parmaklara zarar vermesini engellemek amacıyla kullanılan ellikler de Erdemli Yörüklerinin kullandığı tarımla ilgili önemli gereçlerdendir. Ellikler, günümüzdeki eldivenlerin geçmişteki hali gibidir. Yalnızca parmaklara takılması ve tüm eli koruyucu özelliği olmaması ile günümüz örneklerinden farklılık arz etmektedir. Bunların benzer örnekleri ile yine Bolu Kıbrıscık’ta karşılaşılmaktadır (Taş, 2021, s. 378) (Görsel 17). Kıbrıscık örneğinde parmağın takıldığı bölüm çokgen bir form özelliği göstermekte ve ellik ucu sivri biçimde sonlanmaktadır. Erdemli örneği ise parmağın takıldığı bölümde üçgenimsi bir form sergilemekte, uçta ise Kıbrıscık örneğine göre daha yumuşak sayılabilecek sivri bir uçla sonlanmaktadır.

Görsel 17. Erdemli Yörüklerinde ve Bolu Kıbrıscık'ta Döven Tahtası ile Ellik Örnekleri

Erdemli Yörüklerinin çeşitli yiyecekleri dövmek ve küçültmek için kullandıkları dibek, sürtek taşı ve el değirmeni, malzemesi taş olan günlük kullanım eşyalarındandır. Dibek, içine yerleştirilen yiyeceklerin tokmak gibi ahşaptan yapılmış bir alet yardımı ile parçalanmasını sağlamaktadır. Bu yöntem geçmişten bu yana Anadolu’nun farklı yerlerinde kullanılmakla birlikte mutfak için önemli araç-gereçler arasında yer almaktadır. El değirmeni ve sürtek taşı, işlevsellik açısından benzer bir düzen sergilemektedir. Büyüklükleri ve formları farklı olmakla beraber, her ikisinde de iki taş arasında yerleştirilen ürünler küçültülmektedir. El değirmenindeki ürünler dairesel olarak taşın döndürülmesi ile parçalanırken, diğerinde baharat gibi daha küçük ürünler taşların birbirine sürtülmesi yöntemi ile ufaltılmaktadır.

Erdemli Yörükleri yemeklerini harani denilen kazanlarda pişirmiş ve alüminyumdan üretilmiş sinilerde servis ederek, bu siniler üzerinde yemişlerdir. Anadolu'nun farklı yerlerinde de bu gelenek aynı adla anılan gereçlerle devam etmiştir. Altına bir kasnak konularak ya da konulmaksızın kullanılan siniler, çadır içinde masa gibi yer tutan eşyalara bağlılığı azaltarak, göç zamanlarında kolaylık sağlamıştır (Cumhur Tuğcuoğlu, 2008, s. 56). Erdemli Yörükleri de yemek servis ederken ya da yerken taşınması kolay ve yer kaplamayan sinileri tercih ederek kullandıkları gereçlerin işlevsel ve pratik olmasına önem vermiştir.

Yörüklerde ısınma ve yemek pişirme, önemli bir eylemdir. Mersin Sarıkeçili Yörükleri, bu eylemi ateş ocağı, soba ve son zamanlarda tüp gazlı ocak ile gerçekleştirmiştir (Bektarım, 2020, s. 121). Erdemli Yörüklerinin ısınma ve yemek pişirme ihtiyacı için kullandıkları metal bir kova biçimindeki mantız ise özellikle göç zamanlarında kolaylık sağlayan pratik ve işlevsel bir eşya olarak değerlendirilebilir. Özellikle pişirme eylemi gerçekleştirilirken küçük bir kömür ile yemeğin yavaş ve daha lezzetli pişmesi sağlanmış, ekonomik olarak da daha az maliyet harcanmıştır.

Yörüklerde genellikle koyun ya da keçi gibi küçük baş hayvan yetiştiriciliği ön plandadır. Hayvanların sütü ile yoğurt, peynir, tereyağı gibi çeşitli besinler elde edilirken, hayvanlardan kırılan yünler ile halı, kilim, heybe gibi dokumalar yapılmaktadır. Erdemli Yörükleri ilkbaharda ve sonbaharda olmak üzere yılda iki defa hayvanların yünlerini kırmıştır. Kırpma eylemi için kullanılan kırklık adlı makas Erdemli ve Anadolu'nun farklı yerlerindeki Yörüklerce aynı adla anılan ve aynı amaç için kullanılan bir gereç olarak dikkat çekmektedir.

Erdemli Yörüklerinin kullandığı gündelik hayata dair araç-gereçlerin genel olarak oldukça sade ve süslemesiz olduğu görülmektedir. İncelenen örneklerden yalnızca eğirteç üzerine kazıma tekniğinde yapılmış zikzak, eşkenar dörtgen ve ters "V" şeklinde bezemeler dikkat çekmektedir. Bunların, Türk ve İslam sanatında taş süslemeden mezar taşlarına, halı ve kilim gibi el sanatı ürünlerine kadar geniş bir yelpazede uygulanan motifler arasında yer aldığı görülür. Söz konusu motifler Erdemli'de Yörüklere ait mezar taşları üzerinde de karşımıza çıkmaktadır (Alata Mezarlığı). Bu durum, bölgede yaşayan Yörüklerin taşınır ya da taşınmaz çeşitli kültür varlıklarında aynı süsleme programını devam ettirdiğini göstermektedir.

Erdemli'de Yörük kültürü, çeşitli nitelikte kültür varlığının geçmişte günümüze uzanmasını sağlamıştır. Yörüklerin geçmişte kullandığı farklı nitelikli kültür varlığı, onların yaşayış biçimi hakkında bilgi veren önemli detaylardır. Çoğunlukla göç zamanlarında kolay taşınabilir ve pratik kullanıma sahip bu eşyalar, yerleşik hayat düzeni ile yerini fabrikasyon araç-gereçlere bırakmıştır. Konar-göçer yaşamın kanıtlayıcı unsuru olan bu maddi kültür varlıklarının yok olmaması için korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması önem arz etmektedir. Birçoğu günümüzde kullanılmamakla birlikte aile büyüklerinden hatıra olarak saklanan bu gereçlerin, etnografya müzelerinde ya da özel koleksiyonlarda koruma altına alınması ve tanıtılması gereklidir.

Kaynakça

Adıgüzel, O. (2020). Etnik kökenlerin mutfak kültürlerindeki değişimlerinin belirlenmesi: balıkesir örneği [Yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. (Tez No: 626359).

Bektarım, N. (2020). Mersin'de yaşayan yerleşik ve konargöçer yörüklerin mutfak kültürü üzerine bir araştırma [Yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. (Tez No: 610798).

- Cumhur Tuğcuoğlu, Ç. (2008). Göçer kültürlerde mobilyalar ve günümüze uyarlanması [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. (Tez No: 261436).
- Çeken, B., & Kurtoğlu, S. (2023). Göç olgusunun çağdaş sanat yapıtlarına yansımaları. *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 8 (2), 98-113.
- Eröz, M. (1991). Yörükler. *Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı*.
- Gelekçi, C. (2004). Türk kültüründe oğuz-türkmen-yörük kavramları. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, 1, 9-18.
- Görrar, R., Genç, M. ve Görrar, E. A. (2020). Isparta ve çevresi yörük kültürü. *Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınları*.
- Kavas, K. R. (2013). Mimariyi "Dokumak": anadolu- batı toros göçlerinde çevre- kültür ilişkisi. *Bilig*, 64, 231-258.
- Kırmızı, Ö. (2015). Erdemli halk kültürü araştırması [Yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. (Tez No: 393849).
- Sümer, F. (2013). Yörük. *Diyanet islam ansiklopedisi*: 43 (ss. 570-573). Diyanet Vakfı Yayınları.
- Taş, E. (2021). Kıbrısık (Bolu) kültüründe geleneksel tarım aletleri ve mutfak gereçleri, *Kıbrısık araştırmaları ve halk kültürü* (ss. 373-391), Paradigma Akademi.
- Taş, E. (2022). Yörüklerde kap kacak kültürü, *Sosyal Bilimler Dergisi (SOBİDER)*, 61, 144–156.
- Uğuz, S. (2018). Nüfus defterlerine göre 19. yüzyılın ilk yarısında erdemli ve çevresi yörüklerinin idarî ve demografik durumu, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7 (2), 1380-1392.

Kaynak Kişiler

Adnan Dölek (1961 doğumlu), Emekli mühendis, Kösbucağı, 2025.

Ümmühan Dölek (1961 doğumlu), Ev hanımı, Kösbucağı, 2025.

Orhan Erdoğan, (1963 doğumlu), İşletme sahibi, Sorgun, 2025.

**** Önerilen Atıf**

Özkan, S. (2026). Mersin Erdemli Yörüklerinde Günlük Kullanım Eşyaları. *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 11(2), 295-308. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.20547168>

Çatışma Beyanı

Makalenin herhangi bir aşamasında maddi veya manevi çıkar sağlanıp sağlanmadığı açıkça belirtilmelidir.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından uygulanmasına, verilerin toplanmasından analizine kadar tüm süreçlerde "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında belirtilen kurallara uyulmuştur. Yönergenin "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında tanımlanan eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına riayet edilmiş, veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Ayrıca bu çalışma, başka bir akademik yayın ortamına değerlendirilmek üzere gönderilmemiştir.